

Edvard Munchs fotografi. Det experimentella jaget

8 februari – 31 maj 2020

Edvard Munch (1863-1944) var en av de första konstnärerna som tog en "selfie". Han närmade sig fotografiet som experimentellt medium och använde sig själv som motiv. Han arbetade medvetet med dubbelexponeringar, suddiga former och skuggor som fick ersätta levande kroppar.

Edvard Munch fotograferade under två perioder: 1902 till 1910 och 1927 till 1930-talets mitt. Perioderna präglas både av yrkesmässig framgång och privata motgångar. Munch köpte sin första kamera i Berlin 1902. Samma år avslutades en lång relation med partnern Tulla Larsen och ett pistolskott stympade ett av konstnärens fingrar. Samtidigt tog karriären fart mitt i en tid av känslomässigt kaos. Den andra perioden – från 1927 till 1930-talets mitt – ramades in av framgångsrika retrospektiva utställningar i Berlin och Oslo. Det var också då som Munch försökte sig på att göra film.

Utställningen innehåller ett 50-tal fotografier och filmfragment från Munchmuseet i Oslo, som visas i dialog med grafiska blad ur Thielska Galleriets samling. Särskilt intresse ägnas åt likheter mellan Edvard Munchs fotoexperiment och de grafiska verken.

Edvard Munch var amatörfotograf och ställde aldrig ut sina foton. Bilderna visar en annan sida hos Munch – med kamerans öga dokumenterade han både iscensatta och spontana scener ur vardagen. I hans många självporträtt kan vi dessutom känna igen ett samtida fenomen – att på armlängds avstånd rikta kameran mot sig själv.

Utställningen är producerad i samarbete med Munchmuseet, Oslo och professor Patricia G. Berman, Wellesley College, Boston, USA.

Amatörfotografen. Sal 1

Under senare delen av 1800-talet utvecklades allt enklare och billigare sätt att ta bilder och en massmarknad för amatörfotografi uppstod. Kodak marknadsförde sin första handhållna kamera för rullfilm 1888. Reklamen beskrev det tidiga amatörfotografiet som "kul" och "sport". Edvard Munch var en tidig och excentrisk utövare.

Fotohandböckerna lärde ut hur man undvek misstag som ofokuserade eller sneda bilder, suddiga figurer eller skuggor över motivet. Men det var precis de effekterna som Munch intresserade sig för – han vände upp och ner på reglerna för hur man tar bra bilder. Ibland dubbelexponerade Munch sina negativ eller gjorde spegelvända kopior av dem. Troligen gjorde Munch sina egna kontaktkopior mellan 1902 och 1910 med hjälp av utrustning som såldes av Kodak (det finns fingeravtryck på en del av bilderna).

Hans fotografiska självporträtt är ofta suddiga eftersom han rörde sig under exponeringen, vilket fick hans kropp att bli genomskinlig eller nästan smetas ut. Ibland är han med bara som en skugga eller ett fragment i bildrutans kant. Ofta syns det underlag som han ställt kameran på. Kompositioner med ofokuserade, odefinierade ytor som skär tvärs igenom förgrunden påminner om hans måleri och grafik.

Fotografi som arbete, fritid och återhämtning. Sal 2

Edvard Munch ägnade sig åt fotografi på tider och platser där han sökte ny energi: i fiske- och badstaden Warnemünde på tyska Östersjökusten (somrarna 1906 och 1907) och i Köpenhamn (1908-1909). Fotografierna från Warnemünde visar hur konstnären deltog i manlig kroppskultur. Utställningen innehåller bilder av konstnären naken och halvnaken på stranden, samt turistfoton med kvinnliga modeller i sanden.

Munch hade en långvarig relation till Sverige. Han var nära vän med August Strindberg, vars experiment med fotografi troligen inspirerade Munch. 1907 besökte han Stockholm för att måla ett porträtt av Ernest Thiel, som var en av konstnärens viktigaste mecenater. Arbetet med Thiels porträtt gjorde Munch så frustrerad att han körde knytnäven rakt genom duken och målade en andra version (som visas en trappa upp). Fotografiet av Thiel användes som stöd för minnet medan han målade porträttet, en vanlig metod för porträttmålare.

Hösten 1908 la Munch in sig på en privatklinik i Köpenhamn, lamslagen av utmattning, ångest och alkoholism. Under ledning av läkaren Daniel Jacobsen ansvarade sjuksköterskor för klinikens dagliga verksamhet och Munch bodde där i över ett halvår. På kliniken ägnade sig Munch åt måleri, teckning och grafik, arrangerade utställningar och tog fotografier.

Spöklika kroppar. Sal 3

Munchs fotografi byggde vidare på den tematik och den estetik som finns i hans övriga verk. Fotoexperimenten påminner formmässigt om hans grafik, särskilt träsnitten

Munch tänjde på de konventionella gränserna i sina grafiska verk. Se exempelvis på risporra och mörkret i hans *Självporträtt* (1895) eller porträttet av *August Strindberg* (1896). Särskilt banbrytande var Munch i sina träsnitt, där han utnyttjade träets ådring som ett formmässigt bildelement. Resultatet är att figur och bakgrund går in i varandra, som i *Fruktbarhet* (1900) och *Äppelträdet* (1902). Ådringen löper genom hela motivet och för samman de olika gestalterna och deras omgivning. De utsågade figurerna i träblocket till *Möte i världsalltet* (1899) och lagren av trä på trä i *Afton* (1902) gestaltar människor som spöken, upplösta skepnader som svävar.

Munch undersökte experimentella effekter i hela sitt konstnärskap, inklusive fotografiet. Han tog vara på den konstnärliga potentialen i fotografiska "misstag" som "bristande" fokus, förvrängda och tunnelliika perspektiv, underliga kameravinklar, rörelse och långa exponeringstider. Hans egen kropp ser spöklik ut i flera av fotografierna, vilket kan påminna

om hur figurerna i grafiken har lösts upp i trädets ådring, eller hur kroppar flyter samman med penseldragen i målningarna.

Munchs "selfies". Sal 4

"Jag har en gammal kamera med vilken jag har tagit ett oändligt antal bilder av mig själv, ofta med fantastiskt resultat (...) En dag när jag blir gammal, och inte har något bättre för mig än att skriva min självbiografi, kommer alla mina självporträtt att se dagens ljus igen."
Edvard Munch 1930

När konstnären plockade fram kameran igen 1927 poserade han i och kring sitt livsverk i ateljén hemma på Ekely utanför Oslo. De populära kameramodeller Munch använde var små och lättskötta och det var därför enkelt för honom att med kameran i ena handen med utsträckt arm rikta kameran mot sig själv för att ta en bild.

Med kameran kunde Munch antingen knäppa ögonblicksbilder och fånga stunden, eller förbestämma exponeringstiden. Därmed kunde han skapa bilder av suddiga gestalter i rörelse. På otaliga fotografier ser konstnären genomskinlig ut eftersom han rört sig under exponeringen.

I slutet av våren 1930 drabbades Munch av en blödning i höger öga, vilket ledde till en allvarlig synnedsättning. Samma år tog han en serie "selfies". I en av dem blundar han. Det ser ut som att Munch använde kameran både som spegel och öga.

"Fotografiapparaten kan inte konkurrera med måleriet så länge den inte kan användas i himlen eller helvetet," skrev Munch 1904. Med stängda ögon men med öppen lins kom Munch ändå väldigt nära de existensiella frågorna med den egna kameran, med bilder som präglas både av både humor och djup.

Munchs filmer. Sal 5

I nästa rum visas fragment av Edvard Munchs kortfilmer som har klippts ihop. De är experiment som filmats av en amatör, men en amatör som länge ägnat sig att gestalta rörelse i bildkonst och fotografi. Munch var biofantast och hade till och med planer på att öppna en egen biograf.

Munch tog sina "hemmafilmer" sommaren 1927 i Dresden och Oslo och i det egna hemmet på Ekely, utanför Oslo, med en Pathé Baby-kamera som han troligen köpt i Paris. Den bärbara filmkameran – som började säljas 1922 – gjorde det populärt med amatörfilmade för hemmabruk i hela världen. Munchs filmkamera drevs av ett fjäderverk, inte med vev. Det gjorde hastigheten jämn och filmandet enkelt. Munch hade också den 9,5 mm-projektor som behövdes för att se filmerna. Även den var billig och avsedd för hemmabruk.

Munchs fascination för förvridna effekter gestaltas med humor och medvetenhet i hans enkla försök som filmmakare. Användningen av en rörlig kamera när han följer en spårvagn påminner om samtida biofilm. Det gör även den långsamma panoreringen över Studenterlunden – parken i centrala Oslo – där en man och en kvinna sitter tillsammans på en bänk. Ovanifrån bilden med pojkar som spanar genom ett byggstaket samtidigt som vi tittar på dem tematiserar betraktarens perspektiv. I slutsekvensen kikar konstnären in i sin egen lins. Konstnärssjaget betraktar sitt eget jag, som en skådespelare med många roller.

Verkförteckning

Amatörfotografen. Sal 1

Edvard Munch på sin resekoffert i ateljén på Lützowstrasse 82, I
Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1902. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00001-0

Edvard Munch på sin resekoffert i ateljén på Lützowstrasse 82, II
Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1902. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00002-01

Modell i Edvard Munchs ateljé II
Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1902. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00006-01

Från Edvard Munchs utställning hos Blomqvist i Kristiania, I
Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1902. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00011-01

Edvard Munch i sängen
Reproduktion efter våtplåtsfotografi, trol. 1902. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00013-01

Från bakgården till Pilestredet 30B
Reproduktion efter silvergelatinfotografi, trol. 1902. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00014-01

Innergården till Pilestredet 30B
Reproduktion efter silvergelatinfotografi, trol. 1902. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00015-01

Konstnärens moster Karen Bjølstad och syster Inger framför Olaf Ryes Plass 2 & 4
Reproduktion efter silvergelatinfotografi, trol. 1902. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00019-01

Nakenakt av Edvard Munch
Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1903. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00028-02

Nakenakt av Edvard Munch, halvfigur i trädgården på Åsgårdstrand
Reproduktion efter våtplåtsfotografi, trol. 1904. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00033-01

Målningen *Badande pojkar* i trädgården
Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1904. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00034-02

Edvard Munch med Ludvig Ravensberg och oidentifierad man, I
Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1904. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00035-01

Edvard Munch med Ludvig Ravensberg och oidentifierad man, II
Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1904. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00036-01

Konstnären Ludvig Ravensberg

Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1904. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00037-01

Edvard Munch i arbets skjorta i trädgården i Åsgårdstrand

Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1904. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00038-01

Edvard Munch med oidentifierad kvinna

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1904. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00039-01

Edvard Munch i profil, i sitt hus i Åsgårdstrand

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1904. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00042-01

Fotografi som arbete, fritid och återhämtning. Sal 2

Edvard Munch i ett rum på kontinenten, I

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, trol. 1906. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00044-01

Edvard Munch i ett rum på kontinenten, II

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, trol. 1906. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00044-02

Edvard Munch på sin rese koffert, I

Reproduktion efter våtplåtsfotografi, trol. 1906. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00046-02

Alte Warnow-kanalen vid Am Strom 53 i Warnemünde

Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1907. Munchmuseet, Oslo. MM.F.0053-02

Am Strom 53 i Warnemünde

Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1907. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00054-01

Edvard Munch på verandan till Am Strom 53

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1907. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00056-00

Edvard Munch och hans hushållerska på Am Strom 53 i Warnemünde

Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1907. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00057-01

Edvard Munchs hushållerska

Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1907. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00058-01

Rosa Meissner på Hotel Röhne

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1907. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00059-01

Edvard Munch och Rosa Meissner på stranden i Warnemünde

Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1907. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00060-01

Edvard Munch och Rosa Meissner på stranden i Warnemünde. Dubbeleponerad, II

Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1907. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00061-01

Edvard Munch och Rosa Meissner på stranden i Warnemünde. Dubbelexponerad och spegelvänd, I

Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1907. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00061-02

Rosa och Olga Meissner på stranden i Warnemünde

Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1907. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00063-01

Edvard Munch på stranden med pensel och palett

Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1907. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00064-01

Nakenakt av Edvard Munch, I, 1907

Reproduktion efter våtplåtsfotografi, 1907. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00065-01

Edvard Munch i stolen på doktor Jacobsons klinik i Köpenhamn

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1908-9. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00069-01

Edvard Munch "á la Marat" vid badkaret på doktor Jacobsons klinik i Köpenhamn

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1908-1909. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00071-01

Edvard Munch och sköterska vid frukostbordet på doktor Jacobsons klinik i Köpenhamn

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1908-1909. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00072-01

Sjuksyster i svart på doktor Jacobsons klinik

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1908-1909. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00075-00

Sjuksyster i vitt på doktor Jacobsons klinik i Köpenhamn

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1908-1909. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00076-01

Fotografisk studie till Edvard Munchs porträtt till Ernest Thiel

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1907. Thielska Galleriet. TGA ET 11:23

Spöklika kroppar. Sal 3

Självporträtt

Litografi, 1895. Thielska Galleriet. TG 297M48

Afton

Träsnitt, 1902. Thielska Galleriet. TG 297M90

Möte i världsalltet

Träsnitt, 1899. Thielska Galleriet. TG 297M89

August Strindberg

Litografi, 1896. Thielska Galleriet. TG 297M61

Det sjuka barnet

Litografi, 1896. Thielska Galleriet. TG 297M57

Äppelträdet

Träsnitt, 1902. Thielska Galleriet. TG 297M91

Fruktbarhet

Träsnitt, 1900. Thielska Galleriet. TG 297M95

Badande flicka

Träsnitt, 1899. Thielska Galleriet. TG 297M88

Munchs "selfies". Sal 4

Edvard Munch med utkast till Nationalmonument

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1909. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00084-01

Edvard Munchs hund Fips på verandan på Ekely

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00108-01

Självporträtt i hatt, i profil mot himlen på Ekely

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00109-01

Självporträtt i hatt, i profil mot höger på Ekely

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00109-01

Självporträtt i hatt, i profil mot höger på Ekely

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00110-01

Självporträtt i hatt och glasögon, på trappan till vinterateljén på Ekely

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00113-02

Självporträtt i hatt, utanför vinterateljén på Ekely

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00114-01

Självporträtt i hatt och glasögon mot himlen

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00115-01

Självporträtt med glasögon mot himlen på Ekely

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00116-01

Självporträtt i profil i trädgården på Ekely, I

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00117-01

Självporträtt på verandan på Ekely

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00119-01

Självporträtt i profil på verandan på Ekely

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00120-02

Självporträtt framför skisser i ateljén på Ekely

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00122-01

Självporträtt med glasögon framför två akvareller på Ekely, II

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00125-01

Självporträtt framför målningen *Släkträdet* på Ekely

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00128-01

Självporträtt framför målningen *Marats död* på Ekely, IV

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00130-04

Självporträtt framför målningen *Marats död* på Ekely, V

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1930. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00133-02

Hushållerskan i dörröppningen

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1932. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00156-01

Självporträtt "en face" framför målningen *Metabolism* på Ekely

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1931-1932. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00173-01

Målningen *Metabolism* med skugga och reflexer

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1931-1932. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00174-01

Självporträtt framför målningar ur *Livsfrisen* i vinterateljén på Ekely

Reproduktion efter silvergelatinfotografi, 1931-1932. Munchmuseet, Oslo. MM.F.00176-01

Lådkamera. Bulls-Eye nr 2, modell D, Kodak, 1900

Tekniska museet. TM27313

Denna bärbara modell tycks ha varit Edvard Munchs första kamera. Den hade ljustät filmbehållare, lins med fast fokus, och en liten ruta som visade bildnummer. Kodak marknadsförde modellen som "Easy Photography" ("lätt fotografi"), lämplig för amatörer.

Bälgekamera. Autographic Vest Pocket, Kodak, ca 1922 (tillverkades 1915-1926)

Tekniska museet. TM40717

Den lilla hopfällbara kameran släpptes under första världskriget. I Kodaks reklam beskrevs den som "lika exakt som en klocka och lika enkel att använda" -det enda som krävdes var att "knäppa på avtryckaren". Kamerans lilla format och gjorde den perfekt för de personliga bilder som Edvard Munch tog på 1920- och 1930-talet.

Filmkamera. Pathé Baby, Continsouza, 1925
Tekniska museet. TM29962

Detta är en av de första filmkamerorna för hemmabruk. Den är lätt och drivs med ett inbyggt fjäderverk som underlättade för amatörer som Edvard Munch att göra egna filmer. Med Pathés hemmaprojektorer kunde man också se både sina egna filmer och köpfilm.

Munchs filmer. Sal 5

Edvard Munchs filmupptagningar från Dresden, Oslo och Aker, 1927.
9,5 mm svartvit stumfilm överförd till digital fil
Munchmuseet, Oslo